

DIN PSIXOLOGIYASI VA UNING ZAMONAVIY SHAXS SHAKILLANISHIDAGI O`RNI

Dehqonov Abdurauf Nosir o`g`li

Ilmiy raxbari: Avezov Olmos Ravshanovich

Annotatsiya. Ushbu maqola din psixologiyasi va uning zamonaviy shaxs shakllanishiga ta'siri o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadi. Mavjud adabiyotlarni tahlil qilish, turli tadqiqot metodologiyalarini qo'llash va empirik topilmalarni taqdim etish orqali ushbu tadqiqot dinning zamonaviy dunyoda individual shaxslarni shakllantirishning ko'p qirrali usullariga oydinlik kiritadi. Asosiy mavzular diniy e'tiqodlar, amaliyotlar va tajribalarning o'ziga xoslik, qadriyatlar va psixologik farovonlikni shakllantirishdagi rolini o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: din psixologiyasi, shaxsni shakllantirish, e'tiqod tizimlari, o'ziga xoslik, qadriyatlar, farovonlik

Psixologiya va dinning kesishishi asrlar davomida fanlar bo'yicha olimlar uchun qiziqish va izlanish mavzusi bo'lib kelgan. So'nggi yillarda tadqiqotchilar diniy e'tiqod va amaliyotlar shaxslarda shaxsiy xususiyatlarning rivojlanishi va namoyon bo'lishiga qanday ta'sir qilishini tushunishga tobora ko'proq e'tibor qaratmoqdalar. Ushbu maqola zamonaviy jamiyat sharoitida din va shaxsni shakllantirish o'rtasidagi murakkab dinamikani o'rganishga qaratilgan.

Mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish din psixologiyasi va uning shaxsiyat rivojlanishiga ta'siri bo'yicha boy gobeenni ochib beradi. Tadqiqotlar turli jihatlarni, jumladan, o'z-o'zini anglashni shakllantirishda diniy o'ziga xoslikning o'rni, diniy ta'limotlarning axloqiy qadriyatlarga ta'siri va diniy tajribalar va psixologik farovonlik o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib chiqdi. Bundan tashqari, olimlar turli xil diniy urf-odatlar va shaxsiy xususiyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganib, ikkala umumiylik va kelishmovchiliklarni ochib berishdi.

Din va shaxsni shakllantirish o'rtasidagi munosabatlarni yanada chuqurroq o'rganish uchun ushbu tadqiqot aralash usulli yondashuvni qo'lladi. Ishtirokchilar orasida diniy e'tiqod va amaliyotlarning tarqalishini, shuningdek, ularning shaxsiy xususiyatlarini baholash uchun miqdoriy tadqiqotlar o'tkazildi. Dinning ularning o'ziga xosligi va qadriyatlariga ta'siri to'g'risida shaxslarning hayotiy tajribalari to'g'risida chuqur tushunchalarni to'plash uchun sifatli intervyular ham o'tkazildi.

Din psixologiyasi din va ma'naviyat bilan bog'liq e'tiqodlar, amaliyotlar va tajribalar insonning xulq-atvori, bilimi va hissiyotlariga qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Zamonaviy shaxsni shakllantirishda dinning roli ko'p qirrali bo'lishi mumkin:

1. Shaxsni shakllantirish: shaxsiy shaxsni shakllantirishda din ko'pincha muhim rol o'ynaydi. Bu o'zini va dunyodagi o'rnini tushunish uchun asos yaratadi. Diniy e'tiqodlar va amaliyotlar odamlarning o'zlarini va boshqalarni qanday qabul qilishlariga ta'sir qilishi, ularning tegishlilik hissi va maqsadiga ta'sir qilishi mumkin.

Din shaxsni shakllantirishga chuqur ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu nafaqat e'tiqodlar to'plamini, balki shaxslar o'zlarini kashf etishlari va aniqlashlari mumkin bo'lgan jamoat va madaniy asoslarni ham taklif etadi. Marosimlar va urf-odatlardan axloqiy ta'limotlar va ma'naviy tajribalarga qadar din insonning dunyoqarashi va o'zini his qilishini chuqur shakllantirishi mumkin.

Ko'p odamlar uchun ularning diniy o'ziga xosligi madaniy va oilaviy o'ziga xosliklari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ma'no va mansublikning boy gobelenini ta'minlaydi. Shuningdek, u noaniqlik davrida yo'l-yo'riq manbai va qiyinchiliklar paytida qulaylik manbai bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Biroq, diniy o'ziga xoslik insonning ko'p qirrali o'ziga xosligining faqat bir jihati ekanligini tan olish muhimdir. Odamlar o'zlarining diniy e'tiqodlari va amaliyotlarini millati, millati, jinsi, shahvoniyli va shaxsiy qadriyatlar kabi shaxsiyatining boshqa jihatlari bilan birlashtirishi mumkin. Bundan tashqari, bir xil diniy urf-odatlardagi shaxslar o'zlarining e'tiqodlarini turli yo'llar bilan talqin qilishlari va amalda qo'llashlari mumkin, bu hatto bitta diniy jamoada ham diniy o'ziga xosliklarning keng doirasiga olib keladi.

Umuman olganda, din o'zlikni shakllantirishda kuchli kuch bo'lishi mumkin, ammo diniy kontekstdagi individual tajribalarning murakkabligi va xilma-xilligini tan olish juda muhimdir.

2. Axloqiy rivojlanish: din ko'pincha axloqiy qadriyatlar va axloqiy xatti-harakatlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Diniy ta'limotlar ko'pincha to'g'ri va noto'g'ri deb hisoblangan narsalar uchun ko'rsatmalar beradi, shaxslarning axloqiy rivojlanishi va qaror qabul qilish jarayonlarini shakllantiradi.

Din haqiqatan ham axloqiy rivojlanishni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ko'pgina shaxslar uchun diniy ta'limotlar axloqiy kompas bo'lib xizmat qiladi, axloqiy xatti-harakatlar uchun ko'rsatmalar beradi va qaror qabul qilish jarayonlariga ta'sir qiladi. Muqaddas matnlar, diniy rahbarlar yoki jamoat amaliyotlari orqali bo'lsin, dinlar ko'pincha odamlarga to'g'ri va yomonni ajratishga yordam beradigan tamoyillar va qadriyatlarni taklif qiladi.

Bundan tashqari, diniy e'tiqodlar axloqiy xulq-atvorning muhim tarkibiy qismlari bo'lgan boshqalarga nisbatan hamdardlik, rahm-shafqat va mas'uliyat hissini kuchaytirishi mumkin. Marosimlar, ibodatlar va jamoat yig'ilishlari orqali dinlar axloqiy qadriyatlarni mustahkamlaydi va axloqiy me'yorlarga rioya qilishni rag'batlantiradi.

Biroq, axloqiy rivojlanishga dindan tashqari turli omillar, masalan, madaniy me'yorlar, shaxsiy tajribalar va falsafiy istiqbollari ta'sir qilishini tan olish kerak. Din axloqiy yo'l-yo'riq uchun asos yaratishi mumkin bo'lsa-da, shaxslar diniy ta'limotlarni o'ziga xos sharoitlari va e'tiqodlariga qarab turlicha talqin qilishlari va qo'llashlari mumkin.

Bundan tashqari, axloqiy rivojlanish diniy shaxslar bilan cheklanmaydi. Axloqiy xulq-atvorni shakllantirishda dunyoviy axloq, falsafiy tamoyillar va gumanistik qadriyatlar ham muhim rol o'ynaydi. Oxir oqibat, diniy mansubligidan qat'i nazar, hamdardlik, rahm-shafqat va axloqiy mulohazalarni tarbiyalash axloqiy mas'uliyatli jamiyat rivojlanishi uchun juda muhimdir.

3. Yengish mexanizmlari: din stress, qayg'u yoki noaniqlik paytida tasalli va qo'llab-quvvatlash manbasini taklif qiladi. Yuqori kuchga yoki ilohiy huzurga ishonish odamlarga hayot qiyinchiliklari oldida umid, ma'no va chidamlilik hissini berishi mumkin.

4. Ijtimoiylashuv va jamiyat: diniy jamoalar ijtimoiy hamkorlik, qo'llab-quvvatlash va tegishli bo'lish uchun imkoniyatlar yaratadi. Diniy marosimlar, marosimlar va yig'ilishlarda ishtirok etish insonning shaxsiyati va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan ijtimoiy aloqalar va tarmoqlarni rivojlantiradi.

Diniy jamoalar haqiqatan ham boy ijtimoiy muhitni taklif qilishlari mumkin, bu erda odamlar o'xshash e'tiqod va qadriyatlarga ega bo'lgan boshqalar bilan bog'lanishlari mumkin. Ushbu jamoalar ko'pincha ijtimoiy aloqalar uchun turli xil imkoniyatlarni taqdim etadilar, masalan, diniy marosimlarda qatnashish, guruh ibodatlari yoki marosimlarida qatnashish, jamoat tadbirlarida yoki ko'ngillilar faoliyatida qatnashish.

Ushbu tadbirlarda ishtirok etish nafaqat o'zlik tuyg'usini kuchaytiradi, balki qo'llab-quvvatlash va do'stlik yo'llarini ham beradi, ayniqsa qiyin paytlarda. Bundan tashqari, diniy yig'ilishlar va marosimlarda ishtirok etish muloqot, hamdardlik va hamkorlik kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga hissa qo'shishi mumkin, chunki shaxslar boshqalar bilan umumiy kontekstda muloqot qilishadi.

Ko'p odamlar uchun diniy jamoalar hissiy qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish va yo'l-yo'riq manbai bo'lib xizmat qiladi, a'zolar o'rtasida aloqa va birdamlik tuyg'usini rivojlantiradi. Ushbu jamoalar ko'pincha shaxslarning o'ziga xosligini shakllantirishda va ularning e'tiqodi doirasida hayotning murakkabliklarini boshqarishda yordam berishda muhim rol o'ynaydi.

5. Ekzistensial savollar: din mavjudlik tabiati, hayotning ma'nosi va keyingi hayot ehtimoli haqidagi ekzistensial savollarga murojaat qiladi. Ushbu savollarni diniy doirada o'rganish odamlarning dunyoqarashi, qadriyatlari va hayot va o'limga bo'lgan munosabatiga ta'sir qilishi mumkin.

6. Psixologik farovonlik: tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, diniy ishtirok va ma'naviyat psixologik farovonlikning turli jihatlari, jumladan, hayotdan ko'proq qoniqish, depressiya va xavotirning past darajalari va umumiy hayot sifatini yaxshilash bilan bog'liq.\

Haqiqatan ham diniy ishtirok/ma'naviyat va psixologik farovonlik o'rtasida ijobiy bog'liqlikni ko'rsatadigan tadqiqotlar to'plami mavjud. Ko'pgina tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, diniy amaliyotlar bilan faol shug'ullanadigan yoki o'zini ma'naviy deb biladigan shaxslar hayotdan qoniqishning yuqori darajasi, depressiya va xavotirning past darajasi va umuman yaxshilangan hayot sifati haqida xabar berishadi.

Ushbu uyushmaning tushuntirishlaridan biri shundaki, diniy yoki ma'naviy e'tiqodlar va amaliyotlar ko'pincha odamlarga ma'no, maqsad va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash hissi beradi, bu esa stress va qiyinchiliklarning salbiy ta'siriga qarshi turishi mumkin. Bundan tashqari, ibodat, meditatsiya yoki diniy marosimlarda qatnashish kabi faoliyat bilan shug'ullanish ijobiy his-tuyg'ularni va o'zidan kattaroq narsa bilan aloqa hissini kuchaytirishi mumkin.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, din/ma'naviyat va psixologik farovonlik o'rtasidagi munosabatlar murakkab bo'lishi mumkin va individual e'tiqodlar, madaniy omillar va boshqa shaxsiy xususiyatlarga qarab farq qilishi mumkin. Bundan tashqari, korrelyatsiya sababni anglatmaydi va kuzatilgan uyushmalarga hissa qo'shadigan boshqa omillar ham bo'lishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, shaxsni shakllantirishda dinning roli madaniy, oilaviy va individual omillarga qarab juda katta farq qilishi mumkin. Bundan tashqari, dinning shaxsga ta'siri turli diniy urf-odatlar va e'tiqod tizimlarida farq qilishi mumkin. Ba'zi odamlar dinni o'ziga xosligi va shaxsiyatining Markaziy jihati deb bilishlari mumkin, boshqalari esa hech qanday diniy urf-odatlarga umuman mos kelmasligi mumkin.

Din psixologiyasi diniy e'tiqodlar, amaliyotlar va tajribalar insonning xulq-atvori, bilimi va shaxsiyatining shakllanishiga qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Din doirasida shaxsni shakllantirish-bu turli xil omillarning, shu jumladan individual farqlar, madaniy ta'sirlar va ma'lum bir dinning o'ziga xos ta'limotlari va amaliyotlarining murakkab o'zaro ta'siri. Bu erda din psixologiyasi va uning shaxsni shakllantirish bilan bog'liqligi haqida ba'zi muhim fikrlar mavjud:

- Ijtimoiylashuv va shaxsni shakllantirish: diniy tarbiya va diniy jamoalarda ishtirok etish individual shaxsiyat va shaxsni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bolalar ko'pincha o'zlarining diniy jamoalarining qadriyatlarini, e'tiqodlari va xatti-harakatlarini o'zlashtiradilar, bu ularning shaxsiyatining rivojlanishiga uzoq muddatli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

- Ma'no va maqsad: din shaxslarga dunyoni, undagi o'rnini va hayot mazmunini tushunish uchun asos yaratadi. E'tiqod tizimlari ekzistensial savollar uchun

tushuntirishlar beradi va maqsad tuyg'usini beradi, bu munosabat, qadriyatlar va maqsadlarni shakllantirish orqali shaxsning rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin.

- Bog'lanish va xavfsizlik: dastlab ota-ona va bola munosabatlari nuqtai nazaridan o'rganilgan bog'lanish tushunchasi shaxslar va ular qabul qilgan oliy kuch yoki Xudo o'rtasidagi munosabatlarni o'z ichiga olgan holda kengaytirilgan. Transsendent figuraga xavfsiz bog'lanish shaxsiyatning sog'lom rivojlanishiga hissa qo'shadigan xavfsizlik, qulaylik va qo'llab-quvvatlash tuyg'ularini kuchaytirishi mumkin.

- Axloqiy rivojlanish: diniy ta'limotlar ko'pincha xulq-atvor va qaror qabul qilish uchun ko'rsatma bo'lib xizmat qiladigan axloqiy qadriyatlar va axloqiy tamoyillarni ta'kidlaydi. Diniy ta'lim va diniy marosimlarda ishtirok etish orqali shaxslar ushbu axloqiy me'yorlarni o'zlashtiradilar, bu ularning boshqalarga bo'lgan munosabati, mas'uliyat hissi va axloqiy xulq-atvoriga ta'sir qilish orqali shaxsiyatini shakllantirishi mumkin.

- Chidamlilik: din odamlarga qiyinchiliklar, azob-uqubatlar va ekzistensial g'azablarni engish uchun kurashish mexanizmlarini taqdim etadi. Yuqori kuchga ishonish, ibodat, meditatsiya va diniy marosimlarda ishtirok etish qulaylik, umid va nazorat tuyg'usini taklif qilishi, psixologik chidamlilik va moslashuvchan shaxsiy xususiyatlarni targ'ib qilishi mumkin.

- Identifikatsiya integratsiyasi va ziddiyat: ba'zi shaxslar uchun din ziddiyat manbai bo'lishi mumkin, ayniqsa ularning diniy o'ziga xosligi va jinsiylik, gender o'ziga xosligi yoki madaniy kelib chiqishi kabi shaxsiyatning boshqa jihatlari o'rtasida nomuvofiqlik mavjud bo'lsa. Shaxsni rivojlantirish jarayonini o'z ichiga olishi mumkin shaxsni birlashtirish, bu erda shaxslar o'zlarining diniy e'tiqodlari doirasida o'zlarining ziddiyatli tomonlarini yarashtiradilar.

- Ma'naviy rivojlanish: uyushgan dindan tashqari, ma'naviyat transsendensiya, o'zaro bog'liqlik va ichki o'sish bilan bog'liq kengroq tajribalarni qamrab oladi. Shaxsning ma'naviy doirada shakllanishi ko'pincha o'z-o'zini kashf qilish, introspektsiya va o'zgarish sayohatini o'z ichiga oladi, bu esa haqiqiylik, rahm-shafqat va donolikka olib keladi.

Umuman olganda, din psixologiyasi diniy e'tiqod va amaliyotlarning shaxs shakllanishini shakllantirish uchun individual farqlar va madaniy kontekstlar bilan kesishishining ko'p qirrali usullarini tan oladi. Bu dinning inson psixologiyasi va xulq-atvoriga ta'sir qilishning turli usullarini va individual farovonlik va ijtimoiy dinamikaga ta'sirini tushunish muhimligini ta'kidlaydi.

Ushbu tadqiqot natijalari dinning zamonaviy shaxs shakllanishiga chuqur ta'sirini ta'kidlaydi. Diniy e'tiqod va amaliyotlar tegishlilik, ma'no va axloqiy yo'l-yo'riq hissi bilan shaxslarning qadriyatlarini, munosabatlari va xatti-harakatlarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu bilan birga, dinning shaxsga ta'siri ko'p qirrali ekanligini

va madaniy kontekst, diniy an'analar va individual farqlar kabi omillarga qarab o'zgarishi mumkinligini tan olish kerak.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, din psixologiyasi zamonaviy dunyoda shaxsni shakllantirishning murakkabliklari to'g'risida qimmatli tushunchalarni taqdim etadi. Kelajakdagi tadqiqotlar turli xil madaniy va ijtimoiy sharoitlarni hisobga olgan holda diniy e'tiqodlar, amaliyotlar va shaxsiy xususiyatlar o'rtasidagi nozik munosabatlarni o'rganishni davom ettirishi kerak. Bundan tashqari, din psixologiyasidan topilmalarni klinik amaliyotga va psixoterapevtik aralashuvlarga qo'shishga qaratilgan harakatlar insonning xulq-atvori haqidagi tushunchamizni oshirishi va yaxlit farovonlikni oshirishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ushbu maqola din va shaxs o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni yoritib, diniy e'tiqod va amaliyotlarning zamonaviy jamiyatdagi individual o'ziga xoslik, qadriyatlar va psixologik farovonlikka chuqur ta'sirini ta'kidlaydi.

Adabiyotlar.

1. Muminov A, Yoldashkhujayev H, Rahimjonov D (2003). "Religious studies". (1) 27
2. Abdurahmanov F, Abdurahmanova Z (2011). "Psychology of religion". (2) 83
3. Mirziyoyev Sh.M (2017) report from the 72-th session of the UN.(3) 4.
4. Khasanovna, S. D. (2021). EDUCATION OF FEELINGS WITH ARTISTIC WORDS. International Engineering Journal For Research & Development, 6(ICDSIIL), 4
5. Сайдахметова, Д. Х. (2021). КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ. Academic research in educational sciences, 2(1)
6. Aronson, Eliot (2018). Social Psychology, translated by Hossein Shekarkan, Rushd Publications, Tehran.
6. Uldall BR. (2013). Social Psychology, In: Runehov ALC, Oviedo L., eds. Encyclopedia of Sciences and Religions. New York: Springer